

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2023

МОНГОЛ ХЭЛ

ХИИ АНГИ

Аймаг/дүүрэг: .....

Сум: .....

Сургууль: .....

Анги: ..... Бүлэг: .....

Овог: .....

Нэр: .....

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Эхийг анхааралтай уншаад, даалгавруудыг гүйцэтгээрэй.
- Шалгалт 80 минутад үргэлжлэх тул цагаа сайтар төлөвлөж, зөв хуваарилан, бүх даалгаврыг гүйцэтгээрэй.

Туурь

Манай нутагт Байшинтын туурь гэж үнсэн хөх тоосгоор барьсан эрт цагийн сүмийн туурь бий. Эвлүүлж зүйсэн тэр олон тоосго чухамдаа манай нутгийн шавар шороо байж таарна. Хэн гэгч уран гар, ухаан цэцэн нь үүнийг ингэтлээ дээдлэн эвлүүлээ бол. Тэр туурийн нөмөр ээвэрт ургасан лууль, шарилжийг харахад уйтгар ч төрмөөр, гайхаш ч алдмаар. Хонь хурганы жаалууд тэнд их тоглох. Харин айлууд тийшээ нэг их буугаад нутаглаад байхгүй. “Дээдсийн юм, нурсан ч гэсэн байж л байг гэлцэнэ. Орчлонд олон юм хувирч өөрчлөгдөж он жилийг урсгалдаа алдаж байдгийн нэг гэвэл энэ Байшинт мөн.

Хожмоо ухаан сууж ч гэх юм уу даа, Байшинтдаа эргэж нэг очлоо. Явган элс нүүж ёстой л туурь гэхээс цаашгүй бараан гуниг хадгалсан, чимээгүй дүнсгэр хэдэн тоосго талаар нэг тарсан байх юм. Өтгөсийн ярих нь энд сүм гэхээсээ ном судар ариулсан ариун дагшин газар байсан гэлцэж дотроо чимээгүйхэн халаглана. Тэр их ном судар чухам одоо хаана байна. Цагаан тэмээтийн хэдэн агуйд залсан гэх авч, тийшээ зориглон очдог хүн үгүй болж. Бурхан тахил, номын мөр хөөсөн хэдэн лам нараас нь одоо энэ гээд үзүүлчих, тэр гээд заачих юм алга. Би сүмийн том том хавтгай хөх чулуу зүйсэн довжоон дээр сууж, хөлийн их хөндийгөөр алс тэртээ цэнхэртэх хөндлөн цэнхэр уулсыг ажиж байлаа. Ноосон түүдэг шиг хэдэн болжмор намайг амьд амьтан гэж тоох янзгүй бараг л өлмий дээгүүр гүйлдэж босон суун жиргэлдэнэ. Ботгон сэвшээ үе үе хөдөлж, дэрсний толгой бөхөлзүүлэн тэртэй тэргүй гуниглан суугаа миний сэтгэлд уйтгар нэмнэ. Цагийн хөлд үрэгдсэн хуучин сүмийн туурь нэг ёсондоо түүхийг гэрчилж байх шиг. Хүн гэдэг их юм бүтээж, түүнийгээ ухааны мунхгаар устгаж, дахин босгох гэж тамираа баран, хожим хойноо харуусаж суудаг нь ганц манай Байшинтын түүх биш байх аа.

Бага үдийн алдад нэг сарсганасан 69 –тэй хэдэн залуу доод талын хөндийн хөх толгойн хормойгоор дэгдүүлэн гарч ирлээ. Манай сумынхан хол ойрын зочид гийчинд Байшинтын туурийг үзүүлж, гайхуулдаг гэсэн. Ямаа боож, айраг цагаагаа дээжилдэг гэсэн. Хийснээрээ бус нурааж устгаснаараа гайхуулдаг ёсон хэнд хэрэгтэй билээ гэсэн омгорхуу атлаа унанги бодолдоо автан суутал тэд ч хүрээд ирлээ. Урд талын суудалд суусан ширвээ сахалтай бага залуу хархүү машинаас бууж намайг олж харуут ад зэтгэрийн амьтантай эзгүй хээр нүүр учирсан мэт үл ялиг эвгүйрхсэнээ халаасандаа гараа шургуулан зоримог бус алхан ирж толгой дохих төдий мэндлэв. Би суудлаасаа босож, түүний халуун гарыг бариллаа.

- Би энэ нутгийн хүн... Тэрбээр сая л нэг инээхчээ аядаж толгой дохино. Хэсэг байснаа
- Та энэ Байшинтын тухай сайн мэднэ биз дээ? гэв.
- Багадаа энд хурга ишиг хариулж л явлаа.

Мөнөөх шавил хөвгүүнтэй хамт яваа хэдэн залуучууд надаас нэг их юм олоод сонсчих санаатай аманд орчих нь холгүй шаваад авлаа.

- Бороо шороотойд хот хонь хашчихдаг байсныг санах юм. Одоо элсний нүүдэлд дарагдчихаа шив дээ гэж би үгээ зөөн хэллээ. Мөнөөх бага залуу хөвгүүн:
- Би танай суманд ирээд удаагүй байна аа. Сургуульд зураг хөдөлмөрийн багш хийдэг юм. Саваагүй зантай болохоор хадны сүг зураг, сүм дуганы үлдэгдэл, сонирхохгүй юм байхгүй. Энэ нь ч уг нь цагтаа барилга шиг барилга байж дээ, хайран юм хэмээн халаглах нь надад эерэг бодол авчрав. Хойч үе маань бүгд ийм байдаг бол бас ч болж байна аа гэсэн давилуун бодол төрөв.
- Домог түүхийг нь мэдэх хүн олдох болов уу? гэж тэрбээр надаас тандаж байна.
- Эрхээ биш олдох байлгүй.
- Сэргээж сэлбээд босгочих юм сан... гэж мөнөөх хүү санаашрангүй өгүүлснээ царай нь цэлдэн хөх болон огло харайлаа. Түүний зогсож байсан хавтгай хөх

чулууны дороос жадганасан хар эрээн могой толгойгоо цогнолзуулан гарч ирснээ элсэн дээгүүр хүйтэн мөр татуулан мөлхөж оров.

Бид хэд ч орой болтол элдвийг хүүрнэлдэж билээ. Залуу надад “Чадвал энэ сүмийг босгоно оо. Бид хэд тэгж тохиролцож ирж үзсэн юм” хэмээн дахин дахин ярьж байлаа. Могой шиг хүйтэн цагийн хөлд үрэгдэж үгүйрсэн юмны нэг гэвэл эвийн тоосго зүйж, хүмүүс итгэл сэтгэлээ өгөн сайн сайхан цагийг зөгнөн босгон хожмоо туурь төдий үлдсэн энэ сүм байлаа. Сүм байлаа, үгүй болж... ном, лам байлаа, бас л үгүй болж. Хожмоо лай ланчгийг нь үүрэх заяатай төрсөн бид хэд нэгэн цагт энд газрын цэнхэр асар босгох зөн мөрөөдөлдөө автан шингэх нарны улбар туяаг биширч байлаа. Нар дахин мандана. Ай! Байшинтын минь хөх туурь цагийн салхи бүлгэрч, хүний хөл дарах цаг ирэх юуны магад.

С.Пүрэв

Даалгавар 1. Эхийг бүтцээр нь зөв зааглан ялгаж, хэсэг бүрд өгүүлэгдэж буй агуулгаар нэр өгөөрэй. (2 оноо)

Эхлэл хэсэг: .....

.....

.....

Гол хэсэг: .....

.....

.....

Төгсгөл хэсэг: .....

.....

.....

Даалгавар 2. Эхээс нийгмийн болон соёлын хам сэдвийн жишээ нэг нэгийг олж бичээрэй. (2 оноо)

Нийгмийн хам сэдэв: .....

.....

.....

Соёлын хам сэдэв: .....

.....

.....

Даалгавар 3. Эхэд ямар асуудлыг гол болгон хөндсөн байна вэ? Тэрхүү асуудлаа чухал гэдгийг ямар баримтуудаар баталсан байна вэ? (3 оноо)

Асуудал

Баримт

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Даалгавар 4. Эхээс гол санааг илэрхийлж буй өгүүлбэрийг олж бичээд, яагаад гол санаа гэж бодож буйгаа батлан тайлбарлаарай. (3 оноо)

Эхийн гол санааг илэрхийлсэн өгүүлбэр:

.....
.....
.....

Тайлбар: .....

.....
.....
.....

Даалгавар 5. Эхэд зохиолч “Орчлонд олон юм хувирч өөрчлөгдөж он жилийг урсгалдаа алдаж байдгийн нэг гэвэл энэ Байшинт мөн” гэж үзжээ. Хэрэв чи зохиогчоос эсрэг үзэл бодолтой байвал түүнийгээ ямар баримт ашиглан илэрхийлэх вэ? Чиний сонгосон баримтад хүн итгэж, чамтай санал нэгдэхээр байх хоёр баримтыг бичээрэй. (3 оноо)

Баримт 1: .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Баримт 2: .....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Даалгавар 6. “чулуу хөөлгөх” гэсэн хэлц үгийг ашиглан дэлгэрэнгүй өгүүлбэр бичээрэй. Чиний бичсэн өгүүлбэр утга, бүтэц, найруулгын алдаагүй, хэлц үгийн утгыг хам орчноос ойлгож болохоор байхыг анхаарна уу. (2 оноо)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Засагч багш нарт:

Шалгалтын материалыг засаж оноожуулахаас өмнө засалт хийх багш нар бүгд материалыг уншиж, оноо өгөх нэгдсэн нэг ойлголттой болно.

Боломжтой бол засагч багш нар ажлаа хуваарилахдаа материалын тоог тэнцүүлж, таван багшид дөч дөчин материал гэх биш, бүх шалгуулагчийн 1-3-р даалгаврыг нэг багш, 4-7- даалгаврыг нэг багш, 8-р даалгаврыг гурван багш гэх мэтээр хуваарилах. Энэ нь шалгалтын дүн үнэн зөв, шударга, бодитой байхад эерэг нөлөөтэй.

Шалгалтыг зөвхөн 0, 1, 2, 3 гэх мэт бүхэл оноогоор дүгнэнэ. 0.5, 1,5, 2,5 гэх мэт бутархай оноо ямар ч тохиолдолд өгөхгүй.

Оноо өгөх зарчим:

Даалгавар 1. Нийт 2 оноо

Эхийн бүтцийг зөв зааглан агуулгыг хангахуйц нэрлэсэн бол 2оноо

Эхийн бүтцийн аль нэг хэсгийг буруу заагласан эсвэл аль нэг хэсэгт оноосон нэр тохиромжгүй бол 1 оноо

Эхийн бүтцийг бүхэлд нь буруу заагласан, хэсгүүдэд оноосон нэршил тохиромжгүй эсвэл даалгаврыг гүйцэтгээгүй бол 0 оноо

Даалгавар 2. Нийт 2 оноо

Нийгмийн болон соёлын хам сэдвээс нэг нэг жишээ татан бичсэн бол 2 оноо

Нийгмийн болон соёлын хам сэдвээс аль нэгийг нь бичсэн эсвэл хоёул нэг хам сэдвийг илтгэж байвал 1 оноо

Сонгосон хэсэг нь хам сэдэв илтгэхгүй, хамааралгүй зүйл байх эсвэл даалгаврыг гүйцэтгээгүй бол 0 оноо

Даалгавар 3. Нийт 3 оноо

Эхэд гол болгон дэвшүүлсэн асуудлыг олсон бол 1 оноо

Эхэд дэвшүүлсэн асуудлыг зөв олоогүй бол 0 оноо

Асуудлыг тодруулахад чухал үүрэгтэй буюу санаагаа баталсан баримт 2 ба түүнээс дээш олж бичсэн бол 2 оноо /баримтууд гэж олон тоо заасан байгааг сурагч анзааран бичсэн байх ёстой/
Асуудлыг тодруулахад чухал үүрэгтэй буюу санаагаа баталсан баримт нэгийг олж бичсэн бол 1 оноо

Олж бичсэн баримт нь санааг дэмжээгүй, утга, агуулгын зөрөөтэй бол 0 оноо

Даалгавар 4. Нийт 3 оноо

Эхийн гол санааг илэрхийлсэн өгүүлбэрийг олсон бол 2 оноо

Эхийн гол санааг илэрхийлсэн өгүүлбэрийг олсон боловч, өөр өгүүлбэр хамт бичсэн эсвэл цогцолбороор нь авсан бол 1 оноо

Эхийн гол санааг илэрхийлэх өгүүлбэрийг олж чадаагүй бол 0 оноо

Өөрийн үгээр зөв тайлбарласан бол 1 оноо

Гол санааг буруу тайлбарласан эсвэл сонгосон өгүүлбэртэй хамааралгүй зүйлс бичсэн бол 0 оноо

Даалгавар 5. Нийт 3 оноо

Сонгосон баримт нь (1) зохиогчийн үзэл бодлын эсрэг байр сууринаас хандсан, (2) шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, тодорхой эх сурвалжтай, (3) үнэн зөв, ёс зүйн болон оюуны өмчийн зөрчилгүй бол 3 оноо. (1), (2), (3)-ыг тус бүр 1 оноогоор дүгнэж, аль нэгийг хангаагүй тохиолдолд оноог хасна. Мөн нэг баримт дутуу бичсэн бол 1 оноо хасна.

Даалгавар 6. Нийт 2 оноо

Хэлцийг дэлгэрүүлсэн өгүүлбэр зөв бүтэцтэй, найруулгын ямар ч алдаагүй бол 1 оноо

Өгүүлбэрт бүтэц найруулгын алдаа гарсан бол 0 оноо

Хэлц өгүүлбэрийг “гэ-, хэмээ-“ холбох үг ашиглан дэлгэрүүлсэн бол 1 оноо

XII ангийн агуулгаар үзэж судалсан “гэ-, хэмээ-“ холбох үгсийг ашиглаагүй бол 0 оноо

Даалгавар 7. Нийт 5 оноо

0-1 алдаатай хөрвүүлсэн бол 5 оноо

2-3 алдаатай хөрвүүлсэн бол 4 оноо

4-5 алдаатай хөрвүүлсэн бол 3 оноо

6-7 алдаатай хөрвүүлсэн бол 2 оноо

8-9 алдаатай хөрвүүлсэн бол 1 оноо

10 ба түүнээс дээш үг алдаатай хөрвүүлсэн бол 0 оноо

Даалгавар 8. Нийт 20 оноо

агуулга	оноо өгөх заавар	ОНОО
Сэдэв ба зорилго	Зорилгоо хангаж бодит шийдэл санал болгож, учир шалтгааны уялдаа холбоотой сайтай бичсэн бол	5
	Учир шалтгааны уялдаа холбоо бага зэрэг алдагдсан бол	4
	Учир шалтгааны уялдаа холбоо муутай ч нэгэн сэдвээр бичсэн бол	3
	Сөрөг хандлагатай эсвэл хэд хэдэн асуудлыг хөндсөн бол	2
	Ямар нэгэн зохиол бүтээлээс санаа авсан, санааг давтсан бол	1
	Сэдэв, зорилгоос хазайсан, хуулсан бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Эшлэл баримт	Эшлэл, баримтыг оновчтой ашигласан бол	2
	Тохиромжгүй ч эшлэл, баримттай бол	1
	Эшлэл, баримтгүй бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Бичлэгийн хэлбэр төрөл	Тодорхой хэрэгжүүлж болохуйц бодитой шийдлийг санал болгож байгаа бол	2
	Тодорхой шийдэл санал болгосон ч бодитоор хэрэгжих боломжгүй бол	1
	Ямар нэгэн бодит шийдэл санал болгоогүй, шүүмжийн шинжтэй бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Бүтэц	Эхийн бүтэц ойлгомжтой, догол мөр, зайгаар заагласан бол	3
	Эхийн бүтэц ойлгомжтой хэдий ч догол мөр зайгаар зааглаагүй бол	2
	Эхийн эхлэл, гол, төгсгөл хэсгийн аль нэг нь дутуу бол	1
	Эхийн бүтэц тодорхой зааггүй, санаа бүрэн биш бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Хэл зүй, найруулга	Хэл зүй найруулгын алдаагүй	3
	Хэл зүй найруулгын багахан алдаатай ч ерөнхий цогцолбор болоод бичвэрийнхээ найруулгад нөлөөлөөгүй бол	2
	Хэл зүй найруулгын алдаа нь тухайн цогцолбор болоод бичвэрийнхээ найруулгыг сулруулсан бол	1
	Хэл зүй найруулгын алдаа их бол /4+ алдаа/	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Үгийн тоо	250-280 хооронд бол	1
	Үгийн тоо их, бага бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Зөв бичгийн дүрэм	0-1 алдсан бол	3
	2-5 алдсан бол	2
	6-9 алдсан бол	1
	10+ бол	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X
Бичгийн соёл	Уншиж ойлгоход саадгүй бол /дармал байж болно/	1
	Уншиж ойлгоход хэцүү, үсэг, тэмдэг хооронд ялгаагүй бичсэн бол.	0
	<i>хийгээгүй бол</i>	X